

Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (andra avdelningen)

den 1 mars 2012*

”Ramavtalet om deltidarbete — Begreppet ’deltidsarbetande som har ett anställningsavtal eller ett anställningsförhållande’ — Deltidsarbetande domare som uppbär dagsarvode — Avslag på ansökan om ålderspension”

I mål C-393/10,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Supreme Court of the United Kingdom (Förenade kungariket) genom beslut av den 28 juli 2010, som inkom till domstolen den 4 augusti 2010, i målet

Dermod Patrick O’Brien

mot

Ministry of Justice, tidigare Department for Constitutional Affairs,

meddelar

DOMSTOLEN (andra avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden J. N. Cunha Rodrigues samt domarna U. Löhmus, A. Rosas, A. Ó Caoimh och A. Arabadjiev (referent),

generaladvokat: J. Kokott,

justitiesekreterare: handläggaren C. Strömholm,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 8 september 2011,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

- Dermot Patrick O’Brien, genom R. Allen, QC, och R. Crasnow, barrister,
- Council of Immigration Judges, genom I. Rogers, barrister,
- Förenade kungarikets regering, genom S. Behzadi-Spencer, i egenskap av ombud, biträdd av T. Ward, QC,
- Irland, genom D. O’Hagan, i egenskap av ombud, biträdd av B. Doherty, barrister,
- Lettlands regering, genom M. Borkoveca, Z. Rasnača och I. Kalniņš, samtliga i egenskap av ombud,

* Rättegångsspråk: engelska.

— Portugals regering, genom L. Inez Fernandes, i egenskap av ombud,
— Europeiska kommissionen, genom M. van Beek och N. Yerrell, båda i egenskap av ombud,
och efter att den 17 november 2011 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,
följande

Dom

- 1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av klausul 2.1 i ramavtalet om deltidsarbete av den 6 juni 1997 (nedan kallat ramavtalet om deltidsarbete), vilket är bilagt rådets direktiv 97/81/EG av den 15 december 1997 om ramavtalet om deltidsarbete undertecknat av UNICE, CEEP och EFS (EGT L 14, 1998, s. 9), i dess lydelse enligt rådets direktiv 98/23/EG av den 7 april 1998 (EGT L 131, s. 10) (nedan kallat direktiv 97/81).
- 2 Begäran har framställts i ett mål mellan Dermot Patrick O'Brien, Queen's Counsel och före detta recorder vid Crown Court, och Ministry of Justice, tidigare Department for Constitutional Affairs, avseende den senares beslut att inte bevilja Dermot Patrick O'Brien ålderspension beräknad tidsproportionellt i förhållande till den ålderspension som ska utbetalas till en heltidsarbetande domare som går i pension vid 65 års ålder och som har utfört samma arbete som honom.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätten

- 3 Enligt direktiv 98/23 om att utvidga direktiv 97/81 till att omfatta Förenade konungariket Storbritannien och Nordirland gick denna medlemsstats frist för att införliva sistnämnda direktiv ut den 7 april 2000.
- 4 I artikel 1 i direktiv 97/81 anges att direktivet syftar till att genomföra ramavtalet om deltidsarbete.
- 5 I skäl 11 i direktivet anges följande:

”De undertecknande parterna har önskat ingå ett ramavtal om deltidsarbete som samtidigt uttrycker de allmänna principerna och minimikraven för deltidsarbete. De har givit uttryck för sin vilja att utarbeta en allmän ram för att undanröja all diskriminering av deltidsarbetande och att bidra till utvecklingen av arbetstillfällen på deltid på ett sätt som är godtagbart för både arbetsgivarna och de anställda.”
- 6 Skäl 16 i direktivet har följande lydelse:

”Eftersom ramavtalet [om deltidsarbete] inte innehåller några precisa begreppsdefinitioner överlämnar detta direktiv till medlemsstaterna att definiera dessa begrepp i enlighet med nationell lagstiftning och/eller nationell praxis, på samma sätt som för de andra direktiv på det sociala området som använder liknande begrepp, allt under förutsättning att de nämnda definitionerna inte strider mot innehållet i ramavtalet.”
- 7 De bestämmelser i ramavtalet om deltidsarbete som är relevanta för det nationella målet är följande:

”Klausul 1: Syfte

Syftet med detta ramavtal är

- a) att säkerställa att all diskriminering av deltidsarbetande upphör och att förbättra kvaliteten på deltidsarbetet, och
- b) att underlätta utvecklingen av deltidsarbete på frivillig grund och att bidra till en flexibel organisering av arbetstiden på ett sätt som tar hänsyn till både arbetsgivarnas och arbetstagarnas behov.

Klausul 2: Räckvidd

1. Detta avtal gäller deltidsarbetande som har ett anställningsavtal eller ett anställningsförhållande som regleras av lag, kollektivavtal eller praxis i varje medlemsstat.
2. Efter att ha samrått med arbetsmarknadens parter i enlighet med nationell lagstiftning, nationella kollektivavtal eller nationell praxis och/eller med arbetsmarknadens parter på lämplig nivå i enlighet med de nationella förhållandena på arbetsmarknaden, kan medlemsstaterna på objektiva grunder helt eller delvis undanta deltidsarbetande med tillfällig anställning från bestämmelserna i detta avtal. Dessa undantag skall ses över med jämna mellanrum för att konstatera om de objektiva grunderna fortfarande föreligger.

Klausul 3: Definitioner

I detta avtal används följande beteckningar med de betydelse som här anges:

1. *Deltidsarbetande*: en anställd vars normala arbetstid, beräknad på veckobasis eller som ett genomsnitt över en period på upp till ett år, understiger den normala arbetstiden för en jämförbar heltidsarbetande.
2. *Jämförbar heltidsarbetande*: en anställd som arbetar heltid inom samma företag, med samma typ av anställningsavtal eller anställningsförhållande och med samma eller liknande typ av arbetsuppgifter eller sysselsättning, med beaktande av andra faktorer, bland annat anställningstid, kvalifikationer och kunskaper.

...

Klausul 4: Principen om icke-diskriminering

1. När det gäller anställningsvillkoren får deltidsarbetande inte behandlas mindre förmånligt än jämförbara heltidsarbetande enbart på den grunden att de arbetar deltid, om det inte finns objektiva skäl för den annorlunda behandlingen.
2. När det är lämpligt skall principen om tidsproportionalitet tillämpas.
3. Sätten för tillämpning av denna klausul skall beslutas av medlemsstaterna och/eller arbetsmarknadens parter, med beaktande av europeisk rätt samt nationell lag, nationella kollektivavtal och nationell praxis.
4. När det finns objektiva skäl för det kan medlemsstaterna, efter samråd med arbetsmarknadens parter i enlighet med nationell lag, nationella kollektivavtal och/eller nationell praxis och/eller arbetsmarknadens parter, om det är lämpligt, låta rätten till särskilda arbetsvillkor vara beroende av anställningstid, arbetstid eller lönevillkor. Kriterierna för att ge deltidsarbetande rätt till särskilda arbetsvillkor skall ses över med jämna mellanrum, med beaktande av den princip om icke-diskriminering som avses i klausul 4.1.

...”

Nationell rätt

- 8 Förenade kungariket har genomfört direktiv 97/81 och ramavtalet om deltidarbete genom 2000 års förordning om deltidarbete arbetstagare (förebyggande av mindre förmånlig behandling) (Part-time Workers (Prevention of Less Favourable Treatment) Regulations 2000) (nedan kallad förordningen om deltidarbete), vilken antogs den 8 juni 2000 och trädde i kraft den 1 juli 2000.
- 9 Regulation 1.2 i förordningen om deltidarbete innehåller bland annat följande definitioner:
- ”Med ’anställningsavtal’ avses ett avtal om tjänst eller om lärlingsutbildning, vare sig det är uttryckligt eller underförstått och, vad gäller uttryckliga avtal, vare sig det är muntligt eller skriftligt.
- Med ”arbetstagare” avses varje person som genom avtal har åtagit sig att utföra, som utför eller (om inte annat anges i denna förordning) som, i de fall då anställningen har upphört, har utfört arbete enligt
- a) ett anställningsavtal, eller
- b) någon annan form av avtal – vare sig det är uttryckligt eller underförstått och, vad gäller uttryckliga avtal, vare sig det är muntligt eller skriftligt – varav det framgår att en person förpliktar sig att personligen utföra ett arbete eller tillhandahålla tjänster för en annan avtalspartens räkning som, enligt avtalet, inte har ställning som kund i någon av denne bedrivna yrkes- eller näringsverksamhet.”
- 10 Enligt regulation 5 i förordningen om deltidarbete är det förbjudet att utan giltigt skäl behandla deltidarbete arbetstagare mindre förmånligt.
- 11 I del IV i förordningen, vilken har rubriken ”Särskilda personkategorier”, återfinns regulation 12, vilken har rubriken ”Statlig tjänst”. I regulation 12.1 föreskrivs att förordningen är tillämplig på statlig anställning och statligt anställda på samma sätt som den är tillämplig på annan anställning och andra anställda eller arbetstagare. Enligt regulation 12.2 avses med ”statlig anställning” en anställning vid ett ministerium eller för ett ministeriums räkning såväl som en anställning hos en tjänsteman eller ett organ som på uppdrag av staten utför uppgifter som de anförtrotts enligt lag eller för en sådan tjänstemans eller ett sådant organs räkning.
- 12 I regulation 17 i förordningen om deltidarbete, vilken har rubriken ”Innehavare av domarämbete” anges emellertid att förordningen inte är tillämplig på ”innehavare av domarämbete som uppstår dagsarvode”.
- 13 I artikel 21 i 1971 års lag om domstolar (Courts Act 1971), i dess ursprungliga lydelse, föreskrevs följande:
- ”1) Hennes majestät kan vid behov tillsätta kvalificerade personer, som ska kallas recorders, att tjänstgöra som deltidarbete domare vid Crown Court och att utföra sådana domstolsuppgifter som de anförtros i denna lag eller i någon annan bestämmelse.
- 2) Den som tillsätts som recorder ska ha föreslagits Hennes majestät av Lord Chancellor (justitieministern) och ska vara barrister eller solicitor sedan minst tio år.
- 3) Vid tillsättningen av en recorder ska det anges för vilken period vederbörande tillsätts samt frekvensen av och varaktigheten av de tillfällen under denna period då vederbörande är skyldig att stå till förfogande för att fullgöra sina skyldigheter som recorder.

...

- 7) Recordern uppbär, ur medel som parlamentet har tilldelat, arvode och kostnadsersättning enligt vad Lord Chancellor fastställer, med samtycke från Minister of the Civil Service (civilministern).”
- 14 Enligt vad som framgår av beslutet om hänskjutande regleras pensionssystemet för domare huvudsakligen i 1981 års lag om domares pension (Judicial Pensions Act 1981), i dess lydelse enligt 1993 års lag om domares pension och pensionering (Judicial Pensions and Retirement Act 1993). Enligt section 1.6 i denna lag, i dess ändrade lydelse, avses med ”domarämbete som uppfyller de villkor som föreskrivs” för att omfattas av pensionssystemet för domare alla ämbeten som anges i bilaga 1 till lagen, förutsatt att ämbetet är avlönat. Den nationella domstolen har dessutom närmare angett att det inte finns några uttryckliga bestämmelser om pension när det gäller recorders eller andra domare som uppbär dagsarvode.
- 15 Det framgår av handlingarna i målet att Förenade kungariket inte har vidtagit några åtgärder med stöd av klausul 2.2 i ramavtalet om deltidsarbete.

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

- 16 Det framgår av de handlingar som ingetts till domstolen att domare i Förenade kungariket av tradition beskrivs som ”personer som innehar ett ämbete” och vars arbete inte utförs enligt något avtal.
- 17 Sedan ikraftträdandet av 1971 års domstolslag har antalet deltidsarbetande domare ökat väsentligt. Bland dessa finns dels domare som uppbär dagsarvode – däribland recorders, såsom Dermot Patrick O'Brien – och domare som uppbär lön. De domare som är anställda som recorders arbetar huvudsakligen i Crown Courts. Deras dagsarvode uppgår till en tjugondel av den lön som en heltidsarbetande Circuit Judge uppbär. I motsats till heltidsarbetande domare och deltidsarbetande domare som uppbär lön har recorders inte rätt till ålderspension.
- 18 Dermot Patrick O'Brien antogs i advokatsamfundet år 1962 och utnämndes till Queen's Counsel år 1983. Han arbetade som recorder från år 1978 till det att han gick i pension år 2005, då han fyllde 65 år. Vid denna tidpunkt ansökte han, med åberopande av direktiv 97/81 och förordningen om deltidsarbete, om ålderspension beräknad tidsproportionellt i förhållande till den pension som tillkommer en heltidsarbetande Circuit Judge som gått i pension vid samma tid. Department for Constitutional Affairs avtog ansökan med motiveringen att Dermot Patrick O'Brien inte hade rätt till ålderspension.
- 19 Dermot Patrick O'Brien väckte i september 2005 talan mot avslagsbeslutet vid Employment Tribunal, vilken biföll hans talan. Avgörandet överklagades till Employment Appeal Tribunal, vilken fann att talan hade väckts för sent i första instans. Därefter beslutades att sakfrågan och frågan huruvida talan väckts i rätt tid skulle prövas i ett sammanhang av Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) såsom pilotmål (*test case*). I december 2008 biföll nämnda domstol Dermot Patrick O'Briens överklagande med avseende på frågan huruvida talan väckts i rätt tid men förordnade att Employment Tribunal skulle ogilla talan i sak. Dermot Patrick O'Brien har överklagat detta avgörande till Supreme Court of the United Kingdom.
- 20 Supreme Court of the United Kingdom har påpekat att domarämbetet är ett av de äldsta och viktigaste ämbetena i det nationella rättsväsendet samt att recorder är ett ämbete som innebär att dess innehavare är i hög grad oberoende i den dömande verksamheten och inte lyder under någon överordnad myndighet vad gäller det sätt på vilket domarämbetet utövas. Icke desto mindre har Supreme Court of the United Kingdom framhållit att domarämbetet, enligt nämnda domstols uppfattning, uppvisar de flesta av de kännetecken som man förknippar med ett anställningsförhållande.

- 21 Enligt Supreme Court of the United Kingdom finns det ingen entydig definition av begreppet arbetstagare i EU-domstolens praxis. Dessutom har den nationella domstolen noterat att effekten av klausul 2.1 i ramavtalet om deltidsarbete, jämförd med skäl 16 i direktiv 97/81, är att begreppet arbetstagare ska tolkas enligt nationell rätt men att nationell rätt inte kan träda istället för de principer som unionsrätten bygger på och på detta sätt undergräva unionsrätten.
- 22 Supreme Court of the United Kingdom önskar få klarhet i om tillåtligheten av en avvikelse mellan nationell rätt och en eventuell unionsrättslig regel ska bedömas utifrån samtliga, eller några av, följande kriterier, nämligen antalet berörda personer, den speciella ställning som innehas av domstolsväsendet, för vilket oberoende i den dömande verksamheten är oundgängligt, och det faktum att avvikelsen är mer eller mindre avsiktlig. Vad gäller det sistnämnda kriteriet har Supreme Court of the United Kingdom konstaterat att det i regulation 17 i förordningen om deltidsarbetande föreskrivna undantaget för deltidsarbetande domare som uppstår dagsarvode förefaller vara ett avsiktligt undantag för en viss kategori av anställda, medan kolleger till dessa domare som utför samma eller liknande arbete och som är heltidsarbetande, eller deltidsarbetande med lön, har rätt till ålderspension.
- 23 Mot denna bakgrund beslutade Supreme Court of the United Kingdom att vilandeförklara målet och ställa följande tolkningsfrågor till domstolen.
- "1) Ska frågan huruvida domare generellt ska anses vara arbetstagare 'som har ett anställningsavtal eller ett anställningsförhållande' i den mening som avses i klausul 2.1 i ramavtalet [om deltidsarbete] avgöras enligt nationell rätt eller finns det någon gemenskapsrättslig norm enligt vilken denna fråga ska avgöras?
- 2) Om domare generellt ska anses vara arbetstagare som har ett anställningsavtal eller ett anställningsförhållande i den mening som avses i klausul 2.1 i ramavtalet [om deltidsarbete], är det då tillåtet att i nationell rätt göra skillnad mellan a) heltidsarbetande och deltidsarbetande domare eller b) deltidsarbetande domare med olika anställningsvillkor, vad gäller rätten till pension?"

Prövning av tolkningsfrågorna

Upptagande till sakprövning

- 24 Den lettiska regeringen har ifrågasatt att begäran om förhandsavgörande kan prövas. Den anser att det skulle strida mot principen om berättigade förväntningar och rättssäkerhetsprincipen om direktiv 97/81 ansågs tillämpligt på ett händelseförlopp som i huvudsak utspelat sig före ikraftträdandet av direktivet i Förenade kungariket och som har avslutats kort tid efter detta ikraftträdande, eftersom den rätt till pension som Dermot Patrick O'Brien gör anspråk på har uppkommit efter utgången av fristen för införlivande av direktivet.
- 25 När det gäller nämnda direktivs tillämplighet i tiden (*ratione temporis*) har domstolen redan slagit fast att en ny bestämmelse, såvida inte annat föreskrivits, ska tillämpas omedelbart på framtida verkningar av en situation som har uppkommit när en äldre bestämmelse var tillämplig. Domstolen har således slagit fast att beräkningen av anställningstid som ger rätt till ålderspension omfattas av bestämmelserna i direktiv 97/81, även såvitt avser anställningstid före direktivets ikraftträdande (dom av den 10 juni 2010 i de förenade målen C-395/08 och C-396/08, Bruno m.fl., REU 2010, s. I-5119, punkterna 53–55).
- 26 Begäran om förhandsavgörande kan således prövas.

Prövning i sak

Den första frågan

- 27 Den nationella domstolen har ställt den första frågan för att få klarhet i huruvida unionsrätten ska tolkas så, att det ankommer på medlemsstaterna att definiera begreppet "... arbetande som har ett anställningsavtal eller ett anställningsförhållande" i klausul 2.1 i ramavtalet om deltidarbete.
- 28 Den personkrets (*ratione personae*) på vilken ramavtalet om deltidarbete är tillämpligt definieras i klausul 2.1 i avtalet. Enligt denna bestämmelse är ramavtalet tillämpligt på "deltidsarbetande som har ett anställningsavtal eller ett anställningsförhållande som regleras av lag, kollektivavtal eller praxis i varje medlemsstat". Varken direktiv 97/81 eller ramavtalet om deltidarbete ger någon definition av termerna arbetstagare, anställningsavtal och anställningsförhållande.
- 29 I skäl 16 i direktiv 97/81 anges att eftersom ramavtalet om deltidarbete inte innehåller några precisa begreppsdefinitioner överlämnar detta direktiv till medlemsstaterna att definiera dessa begrepp i enlighet med nationell lagstiftning och/eller nationell praxis, på samma sätt som för de andra direktiv på det sociala området som använder liknande begrepp, allt under förutsättning att de nämnda definitionerna inte strider mot innehållet i ramavtalet.
- 30 Såsom parterna i det nationella målet, de regeringar som har avgett yttranden till domstolen och Europeiska kommissionen har anfört finns det inte något enhetligt arbetstagarbegrepp i unionsrätten, utan detta varierar beroende på det avsedda tillämpningsområdet (dom av den 12 maj 1998 i mål C-85/96, Martínez Sala, REG 1998, s. I-2691, punkt 31, och av den 13 januari 2004 i mål C-256/01, Allonby, REG 2004, s. I-873, punkt 63).
- 31 Syftet med ramavtalet om deltidarbete är, såsom framgår av skäl 11 i direktiv 97/81, inte att harmonisera alla nationella bestämmelser om anställningsavtal eller anställningsförhållanden för deltidarbetande, utan endast att, genom fastställande av allmänna principer och minimikrav, "utarbete en allmän ram för att undanröja all diskriminering av deltidarbetande".
- 32 Av vad som anförts ovan följer att unionslagstiftaren, när nämnda direktiv antogs, ansåg att begreppet "deltidsarbetande som har ett anställningsavtal eller ett anställningsförhållande" skulle tolkas utifrån nationell rätt.
- 33 Domstolen har bekräftat detta synsätt och hänvisat till att en arbetstagare omfattas av tillämpningsområdet för ramavtalet om deltidarbete när vederbörande har ett anställningsavtal eller ett anställningsförhållande som regleras av lag, kollektivavtal eller praxis i den aktuella medlemsstaten (se dom av den 12 oktober 2004 i mål C-313/02, Wippel, REG 2004, s. I-9483, punkt 40).
- 34 Det utrymme för skönsmässig bedömning som medlemsstaterna har enligt direktiv 97/81 när det gäller att definiera de begrepp som används i ramavtalet om deltidarbete är emellertid inte obegränsat. Såsom generaladvokaten har angett i punkterna 36 och 37 i sitt förslag till avgörande kan vissa begrepp i ramavtalet definieras i enlighet med nationell lagstiftning och/eller nationell praxis, förutsatt att det sker med iakttagande av direktivets ändamålsenliga verkan och av allmänna principer i unionsrätten.
- 35 Medlemsstaterna får inte tillämpa lagstiftning som kan äventyra uppnåendet av de mål som eftersträvas med ett direktiv och således förta direktivet dess ändamålsenliga verkan (se dom av den 28 april 2011 i mål C-61/11 PPU, El Dridi, REU 2011, s. I-3015, punkt 55).

- 36 I synnerhet kan en medlemsstat inte efter eget gottfinnande och på ett sätt som strider mot den ändamålsenliga verkan med direktiv 97/81 undanta vissa kategorier av personer från det skydd som åsyftas med detta direktiv och med ramavtalet om deltidarbete (se, analogt, vad gäller rådets direktiv 1999/70/EG av den 28 juni 1999 om ramavtalet om visstidsarbete undertecknat av EFS, UNICE och CEEP (EGT L 175, s. 43) (nedan kallat ramavtalet om visstidsarbete), dom av den 13 september 2007 i mål C-307/05, Del Cerro Alonso, REG 2007, s. I-7109, punkt 29).
- 37 Denna tolkning stöds av bestämmelserna i dessa båda rättsakter, vilka inte innehåller några indikationer på att vissa kategorier av tjänster skulle vara undantagna från bestämmelsernas tillämpningsområde. Såsom framgår av klausul 2.1 i ramavtalet om deltidarbete är tillämpningsområdet för avtalet däremot vitt definierat genom att det anges att avtalet generellt gäller deltidarbetande som har ett anställningsavtal eller ett anställningsförhållande som regleras av lag, kollektivavtal eller praxis i varje medlemsstat. Definitionen av begreppet deltidarbetande i den mening som avses i ramavtalet, vilken återfinns i klausul 3.1 i avtalet, omfattar alla arbetstagare, utan att det görs skillnad beroende på om arbetstagaren är anställd av en offentlig eller en privat arbetsgivare (se, analogt, vad gäller ramavtalet om visstidsarbete, dom av den 22 december 2010 i de förenade målen C-444/09 och C-456/09, Gavieiro Gavieiro och Iglesias Torres, REU 2010, s. I-14031, punkterna 39 och 40 och där angiven rättspraxis).
- 38 Såsom kommissionen har anfört har definitionen av "... arbetande som har ett anställningsavtal eller ett anställningsförhållande" i klausul 2.1 i ramavtalet om deltidarbete betydelse för tillämpningsområdet för och den ändamålsenliga verkan av den princip om likabehandling som fastställs i detta avtal.
- 39 Enligt Förenade kungarikets regering har det, med avseende på förevarande fall, sedan länge ansetts framgå av nationell rätt att domare som innehar ett domarämbete inte är anställda enligt ett anställningsavtal och att engelsk rätt inte erkänner någon annan kategori av "anställningsförhållande" än det som grundar sig på ett avtal. Av dessa skäl omfattas, enligt Ministry of Justice och nämnda regering, domare generellt inte av tillämpningsområdet för direktiv 97/81. Regulation 17 i förordningen om deltidarbetande, där det anges att förordningen inte är tillämplig på deltidarbetande domare som uppstår dagsarvode, är således överflödigt.
- 40 Den tolkning av begreppet "arbetstagare som har ett anställningsavtal eller ett anställningsförhållande" som, enligt Förenade kungarikets regering, gäller enligt nationell rätt innebär att utövandet av ett domarämbete i sig innebär att det inte finns något anställningsavtal eller något anställningsförhållande, vilket medför att domare fräntas det skydd som åsyftas med direktiv 97/81 och med ramavtalet om deltidarbete.
- 41 Det faktum att domare anses inneha ett domarämbete utgör inte i sig tillräcklig grund för att domare ska berövas de rättigheter som föreskrivs i ramavtalet.
- 42 Det följer nämligen av punkterna 34–38 i denna dom, och inte minst av behovet att säkerställa den i ramavtalet föreskrivna principen om likabehandling får ändamålsenlig verkan, vilken fastställs i nämnda ramavtal, att ett sådant undantagande endast kan godtas om det inte kan anses godtyckligt och om det aktuella anställningsförhållandet till sin natur skiljer sig väsentligt från det anställningsförhållande som en anställd som enligt nationell rätt är att anse som arbetstagare har till sin arbetsgivare.
- 43 Det ankommer på den hänskjutande domstolen att göra den slutgiltiga prövningen av huruvida förhållandet mellan domarna och Ministry of Justice till sin natur skiljer sig väsentligt från det anställningsförhållande som råder mellan en arbetsgivare och en arbetstagare. EU-domstolen kan emellertid fastställa principer och kriterier som den nationella domstolen ska beakta vid prövningen.

- 44 Sålös generaladvokaten har angett i punkt 48 i sitt förslag till avgörande ska den nationella domstolen, vid prövningen av huruvida nämnda förhållande till sin natur skiljer sig väsentligt från det anställningsförhållande som en anställd som enligt nationell rätt är att anse som arbetstagare har till sin arbetsgivare, i enlighet med andemeningen och syftet med ramavtalet om deltidarbete, beakta gränsdragningen mellan begreppet arbetstagare och begreppet egenföretagare.
- 45 Härvid ska såväl det sätt på vilket domare utnämns och avsätts som det sätt på vilket deras arbete är organiserat beaktas. Det framgår av beslutet om hänskjutande att domare har fast arbetstid och fasta tjänstgöringsperioder, även om de kan organisera sitt arbete på ett mer flexibelt sätt än andra yrkesgrupper.
- 46 Sålös framgår av beslutet om hänskjutande har domarna dessutom rätt till sjukpenning, föräldrapenning och andra liknande förmåner.
- 47 Den omständigheten att domare är underkastade vissa anställningsvillkor och att de kan anses som arbetstagare i den mening som avses i klausul 2.1 i ramavtalet om deltidarbete påverkar inte på något sätt principen om domstolarnas självständighet eller medlemsstaternas möjlighet att föreskriva att det kan antas särskilda föreskrifter för domarkåren.
- 48 Sålös Supreme Court of the United Kingdom har framhållit i punkt 27 i beslutet om hänskjutande är domarna fortfarande oavhängiga i den dömande verksamheten som sådan, i den mening som avses i artikel 47 andra stycket i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna.
- 49 Den lettiska regeringens argument att en tillämpning av unionsrätten på domstolsväsendet skulle innebära ett åsidosättande av medlemsstaternas nationella identitet, vilket skulle stå i strid med artikel 4.2 FEUF, föranleder inte någon annan bedömning. Tillämpningen av direktiv 97/81 och ramavtalet om deltidarbete på deltidarbetande domare som uppbär dagsarvode skulle nämligen inte påverka den nationella identiteten, utan skulle endast innebära att dessa domare omfattades av den allmänna principen om likabehandling, vilket utgör ett av syftena med dessa rättsakter, och således skyddades mot diskriminering av deltidarbetande.
- 50 Domstolen kan inte heller godta argumentet att domare som huvudregel inte omfattas av tillämpningsområdet för direktiv 97/81 och ramavtalet om deltidarbete av det skälet att den fria rörligheten för arbetstagare, enligt artikel 51 FEUF, inte är tillämplig på verksamhet som är förenad med utövandet av offentlig makt. Ramavtalet om deltidarbete avser nämligen inte den fria rörligheten för arbetstagare.
- 51 Mot denna bakgrund ska den första frågan besvaras enligt följande: Unionsrätten ska tolkas så, att det ankommer på medlemsstaterna att definiera begreppet "... arbetande som har ett anställningsavtal eller ett anställningsförhållande" i klausul 2.1 i ramavtalet om deltidarbete och, i synnerhet, att fastställa huruvida domare omfattas av detta begrepp, på villkor att detta inte leder till att denna personkategori godtyckligt undantas från det skydd som ges i direktiv 97/81 och i ramavtalet. Ett undantagande från sådant skydd kan endast godtas om förhållandet mellan domarna och Ministry of Justice till sin natur skiljer sig väsentligt från det förhållande som en anställd som enligt nationell rätt är att anse som arbetstagare har till sin arbetsgivare.

Den andra frågan

- 52 Den nationella domstolen har ställt den andra frågan för att få klarhet i huruvida klausul 2.1 i ramavtalet om deltidarbete – för det fall domare, enligt nationell rätt, skulle omfattas av begreppet "... arbetande som har ett anställningsavtal eller ett anställningsförhållande" i denna klausul – ska tolkas så, att den utgör hinder för att det i nationell rätt görs skillnad mellan heltidsarbetande och deltidarbetande domare, eller mellan deltidarbetande domare som har olika anställningsvillkor, när det gäller rätten att uppbära ålderspension.

- 53 Enligt vad som framgår av de handlingar som getts in till domstolen följer denna fråga av att det i regulation 17 i förordningen om deltidssarbete uttryckligen anges att förordningen inte är tillämplig på innehavare av domarämbete som uppbär dagsarvode, såsom recorders. Dessa kan således inte åberopa regulation 5 i förordningen om förbud mot att utan giltigt skäl behandla deltidssarbete arbetstagare mindre förmånligt. Recorders kan därmed, till skillnad från heltidssarbete domare och deltidssarbete domare som uppbär lön, inte ansluta sig till pensionssystemet för domare och uppbära pension från detta system när de pensioneras.
- 54 Enligt klausul 4.1 i ramavtalet om deltidssarbete är det inte tillåtet att i anställningsvillkoren behandla deltidssarbete mindre förmånligt än jämförbara heltidssarbete enbart på den grunden att de arbetar deltid, om det inte finns objektiva skäl för en sådan särbehandling. Enligt klausul 4.2 i ramavtalet ska principen om tidsproportionalitet tillämpas när det är lämpligt.
- 55 Begreppet anställningsvillkor i klausul 4 i ramavtalet om deltidssarbete omfattar ålderspension som grundar sig på ett anställningsförhållande mellan en arbetstagare och en arbetsgivare (se, bland annat, domen i det ovannämnda målet Bruno och Pettini, punkt 42).
- 56 Den särbehandling som drabbar de deltidssarbete domarna som uppbär dagsarvode följer av att de, på grund av ersättningsformen, inte har rätt att uppbära pension från pensionssystemet för domare när de pensioneras och inte heller omfattas av det skydd som föreskrivs i regulation 17 i förordningen om deltidssarbete.
- 57 Förenade kungarikets regering har beträffande denna fråga gjort gällande att direktiv 97/81 och ramavtalet om deltidssarbete endast avser diskriminering mellan deltidssarbete och heltidssarbete domare och inte mellan olika kategorier av deltidssarbete som har olika anställningsvillkor.
- 58 Såsom Förenade kungariket angav vid förhandlingen uppbar, med få undantag, deltidssarbete domare dagsarvode då förordningen om deltidssarbete antogs. Det är således mot denna bakgrund som situationen för deltidssarbete domare som uppbär sådant arvode måste bedömas. När de nationella bestämmelserna förbehåller anställda rätten att ansluta sig till pensionssystemet för domare är detta följaktligen att jämställa med att förbehålla heltidssarbete domare denna rätt och därmed undanta de deltidssarbete domarna, eftersom de senare, med få undantag, uppbär dagsarvode.
- 59 Under dessa omständigheter saknar det betydelse att deltidssarbete domare som uppbär lön behandlas på samma sätt som heltidssarbete domare när det gäller rätten till ålderspension. Det saknas därmed anledning att pröva om det är förenligt med direktiv 97/81 och ramavtalet om deltidssarbete att det i nationell rätt görs skillnad mellan deltidssarbete domare som har olika anställningsvillkor, när det gäller rätten till ålderspension.
- 60 Det ska följaktligen prövas huruvida den omständigheten att deltidssarbete domare som uppbär dagsarvode inte beviljas ålderspension innebär att dessa behandlas mindre förmånligt jämfört med heltidssarbete domare som befinner sig i en jämförbar situation.
- 61 I detta hänseende föreskrivs i klausul 3 i ramavtalet om deltidssarbete kriterier för definitionen av "jämförbar heltidssarbete". En sådan arbetstagare definieras, i punkt 2 första stycket i denna klausul, som "en anställd som arbetar heltid inom samma företag, med samma typ av anställningsavtal eller anställningsförhållande och med samma eller liknande typ av arbetsuppgifter eller sysselsättning, med beaktande av andra faktorer, bland annat anställningstid, kvalifikationer och kunskaper". Det kan konstateras att dessa kriterier avser innehållet i de berörda personernas arbetsuppgifter.
- 62 Det kan således inte med framgång göras gällande att heltidssarbete domare och recorders inte befinner sig i en liknande situation av det skälet att det är fråga om olika karriärer, genom att recorders alltid har möjligheten att arbeta som advokater. Det är nämligen av större betydelse huruvida de i huvudsak utför samma arbetsuppgifter. I detta hänseende har de berörda parterna,

inbegripet Förenade kungarikets regering, under förhandlingen förklarar att recorders och heltidsarbetande domare utför samma arbetsuppgifter. Det har nämligen upplysts i målet att deras arbete är identiskt, att de verkar inom samma domstolar och vid samma förhandlingar.

- 63 Det följer av klausul 4.1 i ramavtalet om deltidsarbete och av icke-diskrimineringsprincipen att en särbehandling av deltidsarbetande i förhållande till jämförbara heltidsarbetande endast kan motiveras på objektiva grunder.
- 64 Begreppet objektiva grunder i den mening som avses i klausul 4.1 i ramavtalet om deltidsarbete ska emellertid förstås så att en särbehandling av deltidsarbetande i förhållande till heltidsarbetande inte kan motiveras med att en sådan särbehandling föreskrivs i en allmän och abstrakt bestämmelse. Nämnade begrepp innebär tvärtom ett krav på att den aktuella särbehandlingen ska tillgodose ett verkligt behov och vara ägnad att uppnå det eftersträvade målet samt vara nödvändig för detta ändamål (se, analogt, vad gäller klausul 5.1 a i ramavtalet om visstidsanställning, domen i det ovannämnda målet *Del Cerro Alonso*, punkterna 57 och 58).
- 65 Eftersom det inte har åberopats några grunder för att särbehandlingen är motiverad under förfarandet vid domstolen ankommer det på den nationella domstolen att pröva huruvida denna särbehandling mellan heltidsarbetande domare och deltidsarbetande domare som uppbär dagsarvode kan anses motiverad.
- 66 Domstolen erinrar om att diskriminering inte kan motiveras av budgethänsyn (se, för ett liknande resonemang, dom av den 23 oktober 2003 i de förenade målen *C-4/02* och *C-5/02*, *Schönheit och Becker*, REG 2003, s. I-12575, punkt 85, och av den 22 april 2010, i mål *C-486/08*, *Zentralbetriebsrat der Landeskrankenhäuser Tirols*, REU 2010, s. I-3527, punkt 46).
- 67 Mot denna bakgrund ska den andra frågan besvaras enligt följande: Ramavtalet om deltidsarbete ska tolkas så, att det utgör hinder för att det i nationell rätt görs skillnad mellan heltidsarbetande domare och deltidsarbetande domare som uppbär dagsarvode, när det gäller rätten att uppbära ålderspension, såvida det inte finns objektiva grunder som motiverar en sådan särbehandling, vilket det ankommer på den nationella domstolen att bedöma.

Rättegångskostnader

- 68 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttranden till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (andra avdelningen) följande:

- 1) **Unionsrätten ska tolkas så, att det ankommer på medlemsstaterna att definiera begreppet "... arbetande som har ett anställningsavtal eller ett anställningsförhållande" i klausul 2.1 i ramavtalet om deltidsarbete av den 6 juni 1997 – vilket är bilagt rådets direktiv 97/81/EG av den 15 december 1997 om ramavtalet om deltidsarbete undertecknat av UNICE, CEEP och EFS, i dess lydelse enligt direktiv 98/23/EG av den 7 april 1998 – och, i synnerhet, att fastställa huruvida domare omfattas av detta begrepp, på villkor att detta inte leder till att denna personkategori godtyckligt undantas från det skydd som ges i direktiv 97/81, i dess lydelse enligt direktiv 98/23, och i ramavtalet. Ett undantagande från detta skydd kan endast godtas om förhållandet mellan domarna och Ministry of Justice till sin natur skiljer sig väsentligt från det förhållande som en anställd som enligt nationell rätt är att anse som arbetstagare har till sin arbetsgivare.**

- 2) **Ramavtalet om deltidsarbete av den 6 juni 1997 – vilket är bilagt rådets direktiv 97/81, i dess lydelse enligt direktiv 98/23 – ska tolkas så, att det utgör hinder för att det i nationell rätt görs skillnad mellan heltidsarbetande domare och deltidsarbetande domare som uppbär dagsarvode, när det gäller rätten att uppbära ålderspension, såvida det inte finns objektiva grunder som motiverar en sådan särbehandling, vilket det ankommer på den nationella domstolen att bedöma.**

Underskrifter